

Sinds het begin van de jaren vijftig is in de (voormalige) Bondsrepubliek sprake van een regionaal ongelijke economische ontwikkeling. Het zuiden wint aan economisch belang, terwijl het noorden en Noordrijn-Westfalen aan belang inboeten. Tot 1973, het jaar van de oliecrisis, werd deze ontwikkeling nog enigszins gemaskeerd door het naoorlogse 'Wirtschaftswunder'. Na 1973 stagneerde echter de traditionele motor van de economie, de zware industrie en kolenmijnbouw. De Noordduitse havensteden en het Ruhrgebied werden door economische recessie getroffen.

Het zuiden van de Bondsrepubliek onderzocht de gevolgen van de recessie in veel mindere mate. Bedrijven, actief in economische groeisectoren als micro-elektronica, machine- en instrumentenbouw, alsmede de hoogwaardige automobiellindustrie, zorgden voor behoud van werkgelegenheid. Het gevolg van deze ontwikkeling is, dat het economisch zwaartepunt van de Bondsrepubliek langzaam naar het zuiden verschuift. Aan de Rijksuniversiteit Utrecht is onderzocht in hoeverre deze verschuiving gevolgen heeft voor de goederenstroom tussen Nederland en de Bondsrepubliek.

IMPORT-EXPORT

In het onderzoek zijn de import- en exportstromen tussen beide landen in 1978 en 1988 met elkaar vergeleken. In een later stadium zijn daar de cijfers van 1990 aan toegevoegd. Hierbij is gekeken naar veranderingen in absolute omvang, samenstelling en richting van de stromen. Een analyse vond plaats op deelstaatniveau en op landsdeelniveau, waarbij de regio's 'Noord' (Sleeswijk-Holstein, Hamburg, Bremen, Nedersaksen), 'Noordrijn-Westfalen' en 'Zuid' (overige deelstaten) onderscheiden werden.

Hoewel de omvang van beide stromen vergelijkbaar is, verschillen zij in samenstelling dermate van elkaar, dat zij afzonderlijk onderzocht moeten worden. In de Nederlandse export overheersen voedingsmiddelen en energiedragers. In de Duitse export daarentegen zijn machines en elektrotechnische producten het belangrijkste.

Wanneer de Duitse export op landsdeelniveau geanalyseerd wordt, treden belangrijke verschillen in samenstelling aan het licht. In de export van het noorden zijn voedingsmiddelen en halfprodukten sterk vertegenwoordigd. In de export van het zuiden hebben eindprodukten een groot aandeel. Dit hangt samen met verschillen

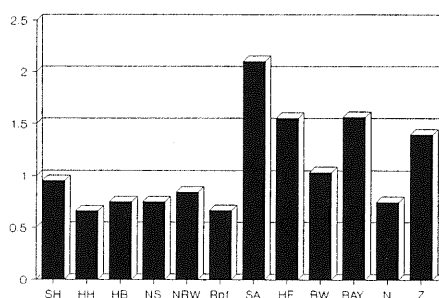
GAAT DE HANDEL TUSSEN NEDERLAND EN DUITSLAND OP DE HELLING?

ONNO MÖLLER

in economische structuur. Tussen 1978 en 1990 is dit patroon onveranderd gebleven.

INTENSIVERING

Op basis van de economische ontwikkelingen in de voormalige Bondsrepubliek mag verondersteld worden, dat de goederenstroom tussen Nederland en het zuiden van de Bondsrepubliek zich in de onderzochte periode geïntensiveerd heeft. Dit blijkt met name voor de ontwikkeling van de Nederlandse export (zie figuur).

**De ontwikkeling van de Nederlandse export naar de verschillende delen van de Bondsrepubliek (BRD-gemiddelde=1).
Grafiek: Onno Möller**

De resultaten zijn verkregen door gebruik te maken van de shift-share analyse van Stilwell. Deze methode laat het aandeel zien dat de structuur van de goederenstroom in de ontwikkeling van die stroom gehad heeft. Hoe groter dit aandeel, hoe meer de onderzochte goederenstroom wat betreft samenstelling afwijkt van de referentiestroom. Bij een nadere analyse blijkt dat de toeneming slechts voor 25 procent door de structuur van de Nederlandse export naar Zuid-Duitsland wordt verklaard. De groei van de Nederlandse export naar het zuiden ligt voor nagenoeg alle produkten boven het gemiddelde. De Nederlandse importontwikkeling laat een veel vlakker beeld zien. Ook hier wordt slechts 25 procent van de

importontwikkeling door de structuur van de goederenstroom bepaald. Samenvattend is in de periode 1978-1990 sprake van een meer dan gemiddelde groei van de Nederlandse export naar het zuiden van Duitsland. Daar staat een importontwikkeling tegenover, die een regionaal nauwelijks gedifferentieerd beeld laat zien.

BEWUST

Duidelijk is, dat de verklaring voor dit patroon niet in de structuur van de goederenstromen ligt. Een verklaring moet waarschijnlijk gezocht worden in de mate waarin ondernemingen op de buitenlandse (in dit geval de Nederlandse en Duitse) markt gericht zijn. De Nederlandse ondernemer is sterker op de Duitse markt gericht dan andersom. Hij zal zich terdege bewust zijn van de ontwikkelingen op die markt. Hierdoor zullen ook bedrijven die niet actief zijn in groeisectoren zich op regio's richten die zich economisch gunstig ontwikkelen. Andersom zal een Zuidduitse ondernemer zijn contacten voornamelijk met soortgelijke bedrijven leggen. Die bevinden zich echter niet per definitie in Nederland.

De verschuiving van het economisch zwaartepunt heeft daardoor enerzijds een positief invloed op de omvang van de goederenstroom tussen Nederland en Zuid-Duitsland. Anderzijds ontstaan nieuwe netwerken tussen bedrijven. Hierin dreigt Nederland niet in sterke mate betrokken te raken. Of de gevolgen van de verschuiving daardoor op de lange termijn gunstig zijn voor Nederland, valt nog te bezien.

Onno Möller is regionaal-geograaf en in het kader van zijn vervangende dienstplicht werkzaam bij de faculteit Ruimtelijke Wetenschappen van de Rijksuniversiteit Utrecht. Dit artikel is gebaseerd op zijn doctoraalscriptie *De verschuiving van het economisch zwaartepunt in de BRD en de ontwikkeling in de goederenstromen tussen de BRD en Nederland*.